

Narodit se jako žena: Rozhovor s prof. Lenderovou

4.6.2025 - Eva Bobůrková | Univerzita Pardubice

Před 25 lety napsala knihu K hříchu i modlitbě, od té doby se věnuje historii žen - významných i obyčejných. Cesta žen ke svobodě, rovnoprávnosti, možnosti rozhodovat sama o sobě byla dlouhá a všechny překážky dosud nezmizely a nové se objevují. Zatím poslední publikace historičky Mileny Lenderové z Univerzity Pardubice, odbornice zejména na dějiny 19. století, dějiny žen a jejich každodennosti, nese stručný název - Česká žena.

Co znamenalo narodit se ve středověku jako chlapec a jako dívka?

Zásadně byl vždy očekáván chlapec, protože byl dědicem majetku nebo alespoň jména. První chlapec byl velmi uctíván, velmi vážený. Když se narodila holčička, mohlo to být zklamání, byl to takový celkem neužitečný tvor. Dívka byla velmi brzo nekompromisně zapojena do práce v domácnosti, na poli nebo jako pomocná síla. Brzy ji ale bylo nutné hlídat, aby se někde s někým nezapomněla. A pak bylo potřeba ji nějak provdat. To bylo odstupňováno podle společenského postavení. U velkých šlechtických rodů vidíme, že první chlapec získává majetek. Druhému otec koupil pluk, měl určeno stát se vojákem. Třetího čekala církevní dráha. Princezny či šlechtičny se provdávaly tak, aby rodina získala větší moc. Dívčí dětství končilo brzo časným sňatkem nebo odchodem do kláštera.

Když se narodilo více děvčat v méně privilegovaných vrstvách, tak se provdaly třeba první tři dcery, pro čtvrtou už na věno nezbylo, takže se z ní stala chudá tetička, stará panna, závislá na příbuzných, bratřích, sestřích. Takový horký brambor. Abych to shrnula: hluboko do 20. století nebylo pro rodinu žádnou výhrou, když se narodila dívka. Po staletí trvajícím despektu k ženskému novorozenci byl první fází despektu, který měla společnost k ženskému pohlaví obecně. Dívkám byla vždy věnována daleko menší péče než chlapcům. V jednom belgickém výzkumu se například ukázalo, že ve věku 12-16 let umíralo daleko víc holek na tuberkulózu. Autoři to vysvětlují tím, že dítě ženského pohlaví bylo zdravotně zanedbanější, dostávalo horší stravu a podobně. No a když skočíme do současnosti, tak dodám, že ještě dnes se může novopečený otec od kamarádů, kolegů, příbuzných - dosadte si libovolně - dozvědět: „já, tobě se narodila dcera, tak příště už to snad bude lepší!“ I jako vtip je to úplně hloupé, ale pořád se s tím setkáváme.

Za starých časů až donedávna bylo o osudech dívek rozhodnuto předem. V aristokratických rodinách rozhodovaly politické, mocenské, majetkové záměry rodu, ale ani mužů se nikdo neptal. Majetek rozhodoval i ve středních vrstvách; nikdo nechtěl dát dceru chudému a syna ženě bez věna. Jaké bylo rozdělení rolí?

Ještě v 19. a 20. století bylo manželství nebo partnerství vždy ekonomickou záležitostí. A rozdělení rolí a práv jasné: Muž zajišťuje rodinu, žena obstarává domov a děti. Proto byly pro ženy důležité jen dovednosti potřebné v intimním prostoru rodiny. Jiné znalosti, uplatnitelné i na trhu, měly služby, pradelny, bylinkářky, vinopalnice. Kde nebylo nic, žádný majetek, tam byla volba partnera nejsvobodnější. O středověku sice v tomto smyslu moc nevíme, neexistují prameny, ale třeba u podruhů, čeledínů, lidí, kteří pracovali a bydleli na nějakém velkostatku, tam si bral chudý chudou. Ale jakmile byl v rodině minimální majetek, byla samozřejmá snaha o něj nejen nepřijít, ale pokud možno ho zmnožit.

Text vyšel v červnovém čísle časopisu Vesmír. Kompletní rozhovor naleznete v online podobě nebo níže jako soubor PDF.

<https://www.upce.cz/narodit-se-jako-zena-rozhovor-prof-lenderovou>